

אשכולות

ביתן בלבוני אל תאמרי ישיבת כרם ביבנה

ביכורי תפילה

הרב אהוד שלמה פיקסלר

בתחילת הפרשה מיד לאחר שמסיימת התורה לפרט את מצוות ביכורים, כתוב: "היום הזה ה' אלוקיך מצוך לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך".

על פסוק זה מובא במדרש תנחומא (כי תבוא א):

'היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות', זשי"ה 'בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו' (תהלים צה), והלא כריעה בכלל השתחויה והשתחויה בכלל כריעה ומה ת"ל נשתחוה נכרעה נברכה, אלא צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין (שלשה) פעמים בכל יום, לפי שחביב[ה] תפלה לפני הקדוש ברוך הוא מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות שכך כתיב (תהלים קמא) 'תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערבי, ומשה רבינו אף על פי שעשה כל מעשים טובים כיון שנגזר עליו שלא ליכנס לארץ התפלל ואמר 'אעברה נא ואראה' (דברים ג), ואי"ל הקדוש ברוך הוא 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה עלה ראש הפסגה', לכך נאמר 'היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות'.

על דברי המדרש יש להקשות כמה וכמה קושיות. ראשית, מהמדרש עולה שמשה התקין תפילות כנגד הביכורים, ומניין ג' תפילות נלמד מהפסוק 'בואו נשתחוה וכו', וקשה, והרי מימרא מפורסמת בגמ' (ברכות כו:) שתפילות כנגד תמידין תיקנום? ויותר מכך קשה, אם תפילות ניתקנו כנגד התמידין, כיצד זה כותב המדרש שהן חביבות מהתמידין עצמן?

עוד יש לשאול, כיצד מוכיח המדרש שהתפילה חביבה מהקרבנות מהפס' 'תיכון תפילתי קטרת?' וכיצד מוכיח ממשה שחביבה ממעשים טובים כאשר, בעצם, תפילתו לא נענתה?!

ולבסוף יש לשאול, כיצד כל זה מתקשר לפס' בו פתח המדרש 'היום הזה'?

תחילה, נעמוד על השורש והטעם למצוות ביכורים. ספר החינוך (מצוה צא) כותב:

משרשי המצוה, כדי להעלות דבר השם יתברך על ראש שמחתינו, ונזכור ונדע כי מאיתו ברוך הוא יגיעו לנו כל הברכות בעולם.

כלומר, הביכורים עניינם הכנעה וידיעה שלא כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

עניין זה של הכנעה כלפי ה' וידיעה שלא כוחי ועוצם ידי בא לידי ביטוי בביכורים יותר מכל הקרבנות. ונראה שזה משום שבכל הקרבנות, האדם לא נצרך להביא את קרבנו מדבר שגידל אלא יכול לקנותו בכסף(שאמנם עמל להרוויחו), אך הביכורים הם מייטב הפירות שגידל אותם עמל בהם עצמם. ואם כן, בהבאת ביכורים האדם מגיש לה' את עמלו ממש, ובזה, יותר מבשאר הקרבנות, נראה שמכיר ומודה בכך שאין זה כוחו ועוצם ידו, אלא הכל ממנו יתברך, וכניעתו לה' ברורה וניכרת.

במהלך התפילה מרבים אנו לכרוע, ובגמ' (ברכות לד.) מבואר שככל שלאדם יש סיבה גדולה יותר להתגאות צריך יותר לכרוע בתפילה, ועל כן כה"ג מרבה בכריעות יותר מן ההדיוט, ומלך יותר מכה"ג. וברור א"כ, שעניין הכריעה בתפילה - מהותו כניעה לפניו יתברך.

מובא במדרש על ספר שמואל (בובר פרשה א):

'להשתחות ולזבוח לה' (שמ"א א, ג). רבי אבא בר מדיא בשם ר' יצחק התפלה גדולה מן הקרבנות, דכתיב 'להשתחות' ואחר כך 'ולזבוח'.

הדרשן דרש את המילה 'להשתחות' שזוהי תפילה. ובזה עדיפה היא על הקרבנות, ולכן הוקדמה בפסוק.

גם מהגמ' בסוטה (ה:) עולה שלהכנעה, יש יתרון על הקרבנות. שמואל בשם ריב"ל שמי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם. ומסיים ריב"ל 'ולא עוד אלא שאין תפילתו נמאסת'.

וכך גם מסתיימת הבאת הביכורים בהשתחויה לפני ה' (דברים כו, י).

לפי כל הנ"ל, מובן עיקר המדרש. משה התקין תפילות כנגד הביכורים, כי רצה למצוא תחליף לכניעה שבאה לידי ביטוי בביכורים יותר משאר הקרבנות, ומצא זאת בתפילה, שמהותה כניעה לפניו יתברך דבר הבא לידי ביטוי במיוחד בכריעות שבתפילה. ולכן מובן למה חביבה תפילה שיש בה עניין ההכנעה יותר מהקרבנות שבהם אין את הכניעה כ"כ. וגם מובן מדוע בחר המדרש ללמוד מהפס' 'בואו נשתחוה ונכרעה' את ג' התפילות, כדי להורות, שהעיקר בתפילה אלו הכריעות.

{המשך בעמוד האחרון}

פרשת כי-תבוא

גליון 309 | י"ח באלול ה'תשע"ד
(שנה שמינית)

18:30 כניסת שבת

19:27 צאת שבת

מלא טוב

לאלי הודס לאירוסין

לשלום חיון לאירוסין

לרונן אליצור לנישואין

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshkolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתאל סופר,

נתנאל כהן ועקב וולף

שער המשפט הבין מדברי הש"ך (כללי מיגו, ס"ק טו), שבכתובה לא אמרין מיגו להוציא, אפי' שיש שטר. כלומר, אפילו שיש לאשה שטר כתובה על בעלה ויש לה מיגו, בכל זאת, הכתובה אינה מועילה כדי שנאמר מיגו להוציא.

לפי הבנה זו, רצה לפשוט את ספקנו. התוס' (מסכת כתובות פז, ע"ב, ד"ה דמפירע לא דיין וכו') הקשה בדין פוגמת כתובתה שצריכה להישבע כדי ליטול, מדוע אינה נאמנת במיגו שהיתה תובעת הכל? ויש להקשות על דברי התוס' מה מקום לקושיא זו, הרי הוי מיגו להוציא. ואין לומר שכאן אומרים מיגו להוציא כיון שיש לה שטר כתובה, שהרי לדעת הש"ך, שטר כתובה אינו מועיל.

לכן, יש להוכיח מכאן שבמקרה שמדובר על שבועת הנוטלים, מיגו להוציא אמרין.

אבל, שער המשפט דחה ראייה זו, כיון שיש לומר שקושיית התוס' לא היתה מפוגמת כתובתה, אלא מפוגם שטרו שגם שם הדין שצריך להישבע וליטול. על כך הקשה התוס' מדוע צריך להישבע, הרי יש לו מיגו שהיה תובע את הכל. ושם הטעם שאמרין מיגו, כיון שיש לו שטר שמסייע לו.

על אף דחיית הראיה, מסקנת שער המשפט שיש לחלק בין סוגי הנשבעים ונוטלים. כלומר, יש שני סוגי נשבעים ונוטלים. יש נשבעים ונוטלים שמצד דין תורה היה להם ליטול בלי שבועה, רבנן הטילו עליהם שלא יטלו בלי שבועה. אבל, יש נשבעים ונוטלים שמצד דין תורה לא היה להם ליטול, ורבנן אמרו שיטלו אבל רק עם שבועה. לכן, יש לומר שאלו הנשבעים ונוטלים שמצד דין תורה היה להם ליטול בלי שבועה, במקרה שיש להם מיגו, המיגו יועיל ולא יצטרכו להישבע. אבל, אלו שמצד דין תורה לא היו צריכים ליטול, אז המיגו לא יועיל כדי לפטרם מן השבועה.

דברי שער המשפט סובבים מסביב דעת הראשונים שמיגו להוציא לא אומרים. יש ללמוד מדבריו שבוודאי לפי הראשונים שסוברים שמיגו לאפטורי משבועה לא אומרים, אז כך יהיה הדין גם במקרה שלנו.

נציין שלנתיבות המשפט (כללי מיגו, ס"ק כח) יש גישה אחרת. הוא נקט שלא אמרין מיגו להוציא בשבועת הנוטלים. וטעמו משום שכנגד הממון, אינו מועיל המיגו, שהוי מיגו להוציא. וכנגד השבועה לא מועיל המיגו, כיון שהוי מיגו לאפטורי משבועה.

לכאורה, דבריו נכונים רק לפי הראשונים שסוברים מיגו לאפטורי משבועה לא אומרים, אבל לפי הראשונים האחרים יועיל. אלא, נראה שכוונתו לומר שלפי כל צד לא יועיל המיגו. כלומר, גם שהרמ"א סובר מיגו לאפטורי משבועה אומרים, בכל זאת, כאן לא יועיל המיגו כיון שהוי הוצאת ממון. ולפי הראשונים שסוברים שמיגו להוציא אומרים, כאן לא יועיל המיגו, כיון שהוי לאפטורי משבועה.

רק לפי אלו שסוברים שמיגו לאפטורי משבועה אומרים וגם מיגו להוציא אומרים, אז יועיל המיגו אצלנו. אבל, רוב הראשונים לא סוברים כך.

ברצוני לדון מה דין מיגו להוציא בשבועת הנוטלים? שאלה זו מורכבת, משום שהיא לכאורה תלויה בשתי מחלוקות של גדולי הראשונים.

ראשית, יש מחלוקת בין הראשונים אם אומרים מיגו לאפטורי משבועה¹. שנית, יש מחלוקת בין הראשונים אם אומרים מיגו להוציא².

אם כן, בשאלתנו יש גם שבועה והמיגו בא לפטור משבועה, אבל נוסף על כך יש כאן הוצאת ממון. כלומר, המיגו גורם שלא יצטרך להישבע ובכך יוציא ממון מחברו.

להלכה למעשה, אנחנו מוצאים שהרמ"א פסק שמיגו להוציא לא אומרים, מאידך הוא פסק שמיגו לאפטורי משבועה אומרים. אם כן, היה נראה לומר שכאן לא יועיל המיגו, כיון שנחשב מיגו להוציא. אלא, נראה שיש לדחות הנחה.

נפנה לעיון בדברי שני אחרונים: שער המשפט (כללי מיגו, ס"ק ב) דן בדין מיגו להוציא בשבועת הנוטלים. מצד אחד יש לומר שלא אמרין מיגו, כיון שבא להוציא. מאידך, יש לומר שהטעם שלא אמרין מיגו כשבא להוציא, מכיון שלא מועיל מיגו להוציא מחזקתו. לכן, יש לומר במקרה שמדובר על שבועת הנוטלים הרי לתובע יש זכות להוציא את הממון בשבועה, ומשום כך יש לומר שלא נחשב שמוציא את הדבר מחזקתו.

¹ ר"י אבן מיגש (מסכת שבועות מה, ע"ב) והרמב"ם (הלכות שכירות ב, ח) נקטו שמיגו לאפטורי משבועה לא אומרים. מאידך, הרא"ש (מסכת שבועות, פרק ז, סימן ג) חלק על דבריהם ונקט שמיגו לאפטורי משבועה אומרים. השו"ע (חושן משפט רצו, א) הלך בדרכם של ר"י אבן מיגש והרמב"ם. אבל, הרמ"א (שם) הביא בשם יש אומרים את דעת הרא"ש שמיגו לאפטורי משבועה אומרים. רק לא אומרים מיגו דהעצה כשבאים להיפטר משבועה.

² לא אומרים מיגו להוציא: דעת התוס' במספר מקומות (מסכת בבא מציעא ב, ע"א; מסכת בבא בתרא לב, ע"ב), רא"ש (מסכת בבא בתרא, פרק ג, סימן יג; מסכת כתובות, פרק א, סי' יח), הגהות אשר"י (מסכת כתובות, פרק ט, סי' ד), מרדכי (מסכת בבא מציעא, רמז רטז), הגהות מרדכי (שם, רמז תטז), נמוק"י (מסכת בבא בתרא טז, ע"ב) בשם הרב יוסף הלוי, רמב"ם בפירוש המשניות (מסכת שביעית, פרק י, משנה ה; עין בית יוסף, מחודשים פב, ה) וכן ספר כריתות (בכללי מיגו שלו).

אמרין - רמב"ן (מסכת בבא בתרא לב, ע"ב), רשב"א (שם) וריטב"א (שם). רמ"א (חושן משפט, סו"ס פב) הביא בסתם את דעת התוס' וסייעתו ובשם יש אומרים את דברי הראשונים שמיגו להוציא לא אומרים. ש"ך (חושן משפט פג, ט) כתב שאין בידו להכריע בין אבות העולם, ולכן הוי ספיקא דדינא. ונפק"מ במקום שתפס וכן במקום שהדין עשה מעשה והגבה למלוה במיגו להוציא, אז לא מחזירים.

יש להעיר, שיש מקום להוכיח מדברי השו"ע (חושן משפט פג, ד) שפסק כדעת הראשונים שמיגו להוציא לא אומרים. אבל יש מקום לדחות ראייה זו, עיין בדברי הסמ"ע (חושן משפט פג, י), הש"ך (שם שם, ז) ושער המשפט (שם שם, ה).

לעבוד את ה' "בכל לבבך"

שמחה רון גודינגר (ה')

ופירושונו ל"בכל לבבך" מופיע כבר בדברי המלמד לתלמידים² בפרשת ואתחנן על "בכל לבבך":

ואפשר שהוא **כאלו אמר בכל מחשבותיך** כי כל מחשבה חשובה או פחותה יכונה בלב אמר לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ורבים כמוהו.

וזו כוונתו של רש"י, **"שלא יהא לבך חלוק על המקום"** – שמחשבותיך לא יעמדו בניגוד לרצון ה'! אתה צריך להתמסר לרצון ה' ולא כל הזמן לחשוב על שניצל³! זאת הכוונה בכל לבבך – שיהיה מלא באהבת ה' ומילוי רצונו ולא בדברים אחרים.

אם כן, עבודתנו באלול היא קודם כל ליצור את הפתח – להבריא את היצר הרע שיושב בין מפתחי הלב⁴, אבל זה לא מספיק, ולכן צריך להשתדל להוציא את המחשבות הזרות מהלב, עד כדי כך שנתחיל לזהות שרצוננו האמיתי הוא רצון ה', כדברי הספורנו: **"בכל לבבך – שתכיר בלי שום ספק שראוי לעשות רצונו"**, וכך ניתן לה' להיכנס ללבנו – למחשבותינו לרצונותינו, ולקיים את התורה והמצוות מתוך מחשבה שכך הוא רצון ה', כמו שכותב הרש"ר הירש על הפסוק שציטטנו בתחילת המאמר: **"שתי אלה – השמירה והעשייה – תהיינה בכל לבבך ובכל נפשך: בכל תחושותינו ומחשבותינו, בהתמסרות כל ישותנו החיה והשואפת"** (רש"ר הירש, דברים ו, ה).

ועל ידי כך נזכה גם לטובה רוחנית וגם לטובה גשמית: **"עשה רצונו כרצונך – שאפילו בשעה שתעשה חפצך תעשה לש"ש: כדי שיעשה רצונך כרצונו. כדי שיתנו לך מן השמים טובה בעין יפה"**⁵.

ואחרי הלב, גם כל הגוף ימשך אחרי רבונו של עולם! **"אמנם מאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, פירושו אצלי בכל כחות לבך, כלומר כחות הגוף כלם, כי התחלות הכל מן הלב"** (מו"נ א, לט).

כל ההתחלות קשות, אבל זה מה שנדרש מאתנו בימים אלו כדי לזכות לאלול!

הרבה פעמים אומרים לנו שאנחנו לא מרגישים אלול, ולפעמים אומרים לנו גם למה, אבל פתרון אין. ובכן, שמעתי בשם ר' שלום שבדרון זצ"ל שכידוע אלול ר"ת "אני לדודי ודודי לי", וכשם שאני לדודי כך דודי לי. משמע שלמרות כל הרצון הטוב של ה', ההתחלה נדרשת מאתנו ותלויה בנו – קודם "אני לדודי" ורק אז "דודי לי". אם לבו של אדם סתום וחתום ואין "אני לדודי", אלא "אני ליצרי", אז גם אין "דודי לי" ואין לצפות להרגשה של "אלול"!

אם נפתח ונפנה את הלב לקב"ה אפילו במעט, כחודה של מחט, **"כי אין לה' מעצור להושיע בְּרַב או בְּמַעַט"** – ברי לנו שהקב"ה יתקרב אלינו ונזכה לעלות מעלה מעלה בתורה וביר"ש באהבה ויראה, שמחה ורעדה, אכי"ר!⁶

אנו קוראים בפרשתנו: **"היום הזה ה' אֶל־לִהְיֶךָ מִצְנָן לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת הַמַּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרָתָ וְעֲשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"** (דברים כו, טז).

הביטוי "בכל לבבך" מופיע בשה"כ שמונה פעמים בכל התורה, וכולן נמצאות בספר דברים, ותמיד הם בהקשר רק לשני דברים – או ברית והסכם של עם ישראל עם הקב"ה על קיום תורה ומצוות, או בקשר לתשובה¹. כדי לזכות לשני הדברים, בפרט בימים אלו, ננסה להבין מה מונע מאתנו מלעבוד את ה' בכל לבבנו.

ידועה המשנה בברכות (פ"ט מ"ה) **"ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך – בשני יצריך; יצר הטוב ויצר הרע"**, כלומר להשתמש גם ביצר הרע לעבוד את ה' דרך גשמיות העולם הזה, ולהגיע לדרגת "הנה טוב – זה יצר טוב והנה טוב מאד זה יצר רע" (בר"ר ט, ז), ואכמ"ל.

אבל נראה להעמיק ברש"י על התורה, שמוסיף מהספרי פירוש נוסף: **"שלא יהא לבך חלוק על המקום"**. מה הכוונה שהלב של האדם "חלוק על המקום"? האם הם מתווכחים איך להסביר את הרשב"א או למה לא אמרין מיגו להוציא...?

נתחיל משילוב של שני וורטים של הרב'ה מקוצק: **א**. מה הפשט "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוין היום על לבבך"? למה לא **"בתוך לבבך"**? אלא שלפעמים לבו של האדם סתום, ולכן שמים את הדברים על הלב, שכאשר הלב יפתח כל התורה תיכנס פנימה. **ב**. שאל פעם הרב'ה מקוצק את תלמידיו, היכן נמצא הקב"ה? וענה להם: בכל מקום שנותנים לו להיכנס...

ובאלול, מחוץ ללבנו לא מחכים רק התורה והמצוות, אלא הקב"ה בעצמו, הוא דופק ודופק על לבנו וממנו נדרש רק לפתוח לו. ה' נמצא קרוב וממתין שנפתח לו פתח כחודו של מחט! צריך לפתוח לה' את הלב.

אבל כנראה שזה לא מספיק, כי יכול להיות שיש כבר פתח לקב"ה, אבל אין לקב"ה מקום להיכנס! כל הלב שלנו מלא במחשבות ורצונות אחרים! אז איפה הקב"ה יהיה? לאן הוא ייכנס? איזה מקום אנחנו בכלל נותנים לו?

אם האדם חושב כל אלול על איפה הוא יטייל בבין הזמנים, או על מה הוא הולך לאכול בארוחה הקרובה, ואפילו על הקושיה של התוס', אז כל מוחו מלא במחשבות על הכול חוץ מהעיקר, והוא מה רצון ה', הוא חושב מה אני רוצה, מה לי חשוב, מה חשוב ליצר הרע לעשות, וכשתאוות של האדם מכתיבות לו על מה לחשוב וממלאות את כל מוחו הקודח – אז לה' כבר אין מקום!

ונראים הדברים בפירוש הרא"ש:

בכל לבבך. שכל שעה שאתה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא לא יהיה לך שתי לבבות אי לפני הקדוש ברוך הוא ואי לד"א.

צריך שכל הלב יהיה נתון לקב"ה! הרא"ש כותב זאת ביחס לתפילה, ביחס לפרשיה ראשונה שבק"ש, והלוואי שלפחות בתפילה נחשוב על הקשר שלנו עם ה' ועמידתנו לפניו.

² רבי יעקב ב"ר אבא מרי אנטולי, חי סביב שנת ד"א תתק"ס (1200) בפרובנס שבדרום צרפת, ובסוף ימיו באיטליה. רבו המובהק היה חותנו המתרגם הנודע ר' שמואל אבן תבון.

³ עיין ערך "שיחות של המשגיח שליטי"א".

⁴ ברכות סא ע"א: "אמר רב: יצר הרע דומה לזבוב, ויושב בין שני מפתחי הלב".

⁵ פירוש רש"י אבות פרק ב משנה ד, ועיין שם גם בסוף פירוש רבינו יונה על הטובה הגשמית.

⁶ הערות/הארות יתקבלו בברכה.

¹ ארבע פעמים מוזכר הביטוי "בכל לבבך" כמוטיב מרכזי בפרשיית התשובה בפרשת נצבים.

הרב בן ציון מאיר חי ברבי יוסף רפאל עוזיאל נולד בשנת ה'תר"מ (1880). אביו, שהיה נשיא בית הדין הספרדי בירושלים, גידלו והקדישו מגיל צעיר ללימוד תורה. נישא בגיל שלוש עשרה, אך יען כי אביו נפטר לאחר שנה, הוצרך ליטול חלק בפרנסת הבית – על-כן חילק את זמנו בין לימוד תורה למתן שיעורים פרטיים, כדבריו (בהקדמה ל"ש"ת משפטי עוזיאל ח"א): "ויהי לי היום לעבודה והלילה לעיון". כבר בגיל עשרים נכנס כמורה בישיבת "תפארת ירושלים", ולאחר מכן אף ייסד את ישיבת "מחזיקי תורה" במגמה להכשיר צעירים ספרדים לרבנות.

בשנת ה'תרע"א (1911) התמנה כ'חכם באשי' של יפו, לצידו של הראי"ה קוק. בדרשתו הראשונה הגדיר הרב עוזיאל את חלוקת התפקידים בין הרבנים: את הרב קוק הגדיר כ"מחוקק" המחליט בענייני ההלכה של היישוב, ואת עצמו כ"שבט מיהודה" המייצג את היישוב לפני השלטונות הטורקיים. הרב עוזיאל שלט, בין השאר, גם בשפה הטורקית – עובדה ששימשה אותו היטב כשעמד מול מושלים ומפקדים טורקיים עוינים שהתנכלו לציונות וליישוב היהודי ביפו ובתל אביב. הרב עוזיאל השיג כאלף וחמש מאות תעודות שחרור מהצבא הטורקי, וגם בחיילים שגויסו תמך – יצא לבקרו ולעודד רוחם, ודאג להם לאספקה. בשנת ה'תרפ"א (1921) החל לשמש כרב ראשי בסלוניקי שביוון (שהייתה אחת מהקהילות היהודיות הגדולות), משרה אותה קיבל לאחר היסוסים קשים, ורק לאחר שקיבלו את דרישותיו שכללו: שליטה על החינוך, שמירה על השבת וכו'. עם זאת, קשתה על הרב עוזיאל הישיבה בארץ נכר, ולאחר שנתיים שכללו פעילות ציונית אינטנסיבית עזב לטובת הרבנות הראשית בת"א. הרב עוזיאל התמנה ב-1939 כ'ראשון לציון' ושימש בתפקיד זה עד לפטירתו בתשי"ג (1953). בתקופתו דאג לחזק את מעמדה של הרבנות הראשית ושל בתי הדין בהם ראה את התגשמות "השיבה שופטינו כבראשונה".

לצד כל מפעליו היה הרב עוזיאל אחד המשיבים הפוריים של אותה תקופה והרבה לעסוק בשאלות אקטואליות, כפי שפירש בהקדמתו: "תנאי החיים, שינויי הערכים, תגלית הטכניקה והמדע, מולידים דור-דור שאלות ובעיות חדשות שדורשות פתרונן. אין אנו יכולים להעלים את עינינו משאלות כאלה ולומר: "חדש אסור מן התורה" כלומר כל דבר שלא נזכר מפורש בדברי קדמונינו הרי הוא בגדר האסור... אבל זוהי חובתנו לפשפש בהלכות וללמוד סתום מן המפורש" (מהקדמתו לח"א בש"ת משפטי עוזיאל). על-כן אנו רואים שהרב עוסק בשאלות כ"קבלת עדות ע"י רמקול" (ח"ג, סי' י"ד) או "אם רשאי הפועל להשתמש במעשה השבתה" (שם, סי' מ"ג), וגבי "עבודה עברית" (שם, סי' מ"ד).

גם מחקירות "רגילות" לא משך ידו, ובסימן כ"ד חוקר בגדר החיוב של עד אחד המחייב שבועה – האם עדותו של העד עצמו מחייבת השבועה או שמא הטלת הספק לזכות התובע. ומפרש שחקירה זו תלויה בדברי הספרי בפרשת משפטים, שרצה ללמוד שעד אחד מחייב שבועה בק"ו מ"פיו" (מודה במקצת) – אך דחה הק"ו ותחת זאת למד מהפסוק "לא יקום" – "לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה". כך שאם היינו לומדים דרך הק"ו מפיו, כשם שחיובה של הודאה במקצת באה ע"י הטלת הספק, כך עד אחד מחייב שבועה דרך הטלת הספק, אבל כיון שלימוד זה נדחה ולמדנו מ"קם הוא לשבועה" – הרי שהעד עצמו מחייב שבועה.

גם בהגות לא נגרע חלקו של הרב עוזיאל ושני כרכי "הגיוני עוזיאל" יעידו על כך, כמו גם המאמרים המפוזרים בחמשת חלקי "מכמני עוזיאל". ב"הגיוני עוזיאל" דן הרב על נושאים נבחרים כגון: "גמול", "האומה הישראלית", "ארץ ישראל", "אמונה", "בחירה", ועוד כהנה וכהנה, בנוסף לסקירה מיוחדת על רס"ג.

נוסף על כך יש לציון את צוואתו שמהווה תעודה חינוכית ומוסרית. בצוואה מציון הרב עוזיאל את המטרות שהיו נר לרגליו בדרך חייו: "להרביץ תורה בתלמידים, לאהוב התורה ומצוותיה, ארץ ישראל וקדושתה, אהבה מוחלטת לכל איש ואישה מישראל ולעם ישראל כולו, ואהבת ה' אלקי ישראל, ולהביא שלום בין כל איש ואישה מישראל... להביא שלום אמת בבית ישראל ומשפחתו, בכנסת ישראל כולה לכל שדרותיה ומפלגותיה, בין ישראל לאביהם שבשמים..." – יעודים שהתמצו בפסוק שהדגיש כל-כך, ושהתנוסס על טפסי מכתביו ועל שולחן עבודתו – "האמת והשלום אהבו".

ביכורי תפילה - המשך

בגמ' בברכות (לב): מובא מאמרו של ר' אלעזר:

גדולה תפילה יותר ממע"ט, שאין לך גדול במע"ט יותר ממשנה רבינו ואעפ"כ לא נענה אלא בתפילה, שנא: 'אל תוסף דבר אלי וסמך ליה' עלה ראש הפסגה.

והסביר שם רש"י, שע"י התפילה נתרצה ה' להראות את א"י למשה, דבר שלא היה זוכה לו מבלעדי שהתפלל. לפי דברים אלה מובן לנו סופו של המדרש כיצד יש להוכיח ממשנה שחביבה התפילה ממע"ט, שמעשיו הטובים לא הועילו לו לזכות לראות את א"י, ואילו התפילה הועילה לו.

ובאמת, עליו להבין מדוע עניין ההכנעה (שזה עיקר התפילה) גדול יותר מקורבנות וממע"ט.

הפסוק שקדם לפסוק 'תכון תפילתי קטרת וכו' הוא: 'מזמור לדוד ה' קראתיך חושה לי, האזינה קולי בקראי לך'. ואומר על כך מדרש תהילים (בובר קמא, א):

כך אמר דוד: יש שהוא בוטח על מעשים נאים וכוחים שיש לו, ויש שבוטח על מעשה אבותיו, ואני בוטח בך, אף על פי שאין בי מעשים טובים, אלא על שקראתיך ענני, לכך נאמר 'קראתיך חושה לי'.

מי שבוטח במעשיו הטובים, היכולת להענות לבקשתו מוגבלת כפי מוגבלות מעשיו, אך מי שמבקש מה' שיענה לו על כי הוא פונה אליו ובוטח רק בו, ניתן להענות לבקשתו בלי גבולות כפי שה' הוא ללא גבול.

בגמ' בכריתות (ו): מובא:

א"ר חנא בר בזנא א"ר שמעון חסידא: כל תענית שאין בה מפורשי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטרת.

מדוע דווקא בתענית עלינו לצרף פושעי ישראל? לפי דברינו הדברים ברורים, בתענית בה אנו מכניעים עצמנו ביותר, ושמים לב לנגעי עצמנו, ויודעים באמת על כי אין אנו כדאיים שיענה ה' לתפילתנו, אין סמוכים ובטוחים אנו על מעשינו אלא רק על שקוראים אנו להי"ת, ובזה כולם שווים, גם פושעי ישראל שמעשיהם הטובים מועטים יותר מאחרים.

הקטרת חביבה מכל הקורבנות (רש"י במדבר טז, ו ומקורו במדרש), ואפשר שחביבותה היא, שיש בה את עניין ההכנעה, שעל ידה גם פושעי ישראל ראוים לגשת לפני ה', ורומז לנו הדרשן 'תיכון תפילתי קטרת' שזוהי גם חביבותה של התפילה מן הקורבנות.

נותר לנו לברר את הקשר לפס' 'היום הזה'. ונראה שהיה קשה לדרשן וכי רק היום הזה, בשנת הארבעים, נצטוונו בחוקים והמשפטים האלה, והרי כבר נצטוונו מאז קבלת התורה בהר סיני? ועל פי כל הנ"ל מבואר שבא המדרש לומר, אחרי שנכנעת לפני ה' (במצוות הביכורים), עכשיו תקבל באמת את מצוות ה', וכך אכן מפרש הכלי יקר במקום.

ורמז לדבר, שאחרי הפסוק 'בואו נשתחוה ונכרעה נברכה', מסתיים הפסוק שאחריו: 'היום אם בקולו תשמעו'.

יהי רצון מלפניו יתברך שנזכה להכניע ליבנו לפניו בתפילותינו, ובייחוד בתפילות הימים הקדושים הבאים לקראתנו לשלום!